

1

În vara anului 1998, profesorul Beltrán Gullón împreună cu soția, de care ne leagă o mare prietenie, au petrecut câteva zile în compania mea și a soției mele, în casa noastră din El Roquedo, satul meu natal. Într-o seară, în timp ce luam cina în curte, ne-a mărturisit că urma să termine în scurt timp traducerea unui manuscris descoperit întâmplător, al cărui autor era un evreu din Lucena pe nume Arón Alluf, care se considera a fi urmașul unuia dintre cele „zece triburi rătăcite“ ale lui Israel. Textul, după cum ne-a povestit, relatează viața lui Adam și a Evei după izgonirea din Rai și relațiile dintre Cain și Abel. Ne-a dezvăluit, de asemenea, că înalte fețe bisericești, care nu doreau ca descoperirea să fie făcută publică, și-au pus în mișcare puternica influență pentru a ascunde existența aceluia codice, despre care nu s-a mai știut nimic, în ciuda faptului că, așa cum rezultă dintr-o serie de dovezi raționale și fundamentate, se pare că ar fi păstrat într-o sală specială a Arhivelor Secrete ale Vaticanului, probabil sub mențiunea *sub sigillo* și aflat în custodia unui arhivar al Vaticanului obligat să presteze jurământul *de secreto servando*, în cazul în care ar ceda tentației de a citi documentul. Accesul la Arhiva Secretă, după cum se știe, este limitat. Beltrán, în calitate de profesor

universitar și de recunoscut cercetător specializat în filologie biblică, a depus o cerere care cuprindea, printre alte solicitări, consultarea manuscrisului. Răspunsul la acest din urmă aspect, chiar dacă amabil, a fost direct și convingător: „[...] Cu părere de rău, vă comunicăm că acest document nu există în arhivele noastre“. Însă Beltrán era în posesia unei copii fotografice. I-am spus atunci că pe baza acelei dovezi nu vedeam nici o piedică în publicarea traducerii, la care mi-a răspuns că orice încercare în acest sens era sortită discreditării, căci ar fi considerată o invenție a cuiva care tânjește după notorietate, or asta, în cercurile academice, nu se iartă.

În ciuda încrederii nețarmurite și reciproce care exista între noi, nu am vrut să-l întreb cum anume obținuse fotografiile, și nici el nu a făcut vreo aluzie în acest sens, pentru a proteja, fără doar și poate, identitatea persoanei care i le furnizase. Mi-a oferit, în schimb, o prezentare detaliată și precisă a codicelui, împrejurările care au dus la descoperirea acestuia și periplusul său din momentul în care a fost redactat în Córdoba, în secolul al X-lea, până la apariția sa în Italia, la sfârșitul secolului al XX-lea. A insistat în mod special pe un amănunt care, în opinia lui, a fost cauza interesului manifestat de către Biserică în privința manuscrisului, ceva ce a declanșat mașinăria curială până în momentul când, cu subtila și consecventa insistență care îl caracterizează, a reușit să intre în posesia cărții. Acel ceva era o anexă care însoțea textul lui Arón Alluf și pe care conducea bisericii se pare că a considerat-o stânjenitoare pentru interesele sale. Mi-a promis că la sfârșitul vacanței avea să-mi trimită traducerea și o copie după setul de fotografii ale manuscrisului și ale anexei, ceea ce s-a și întâmplat.

Înainte de a citi textul, am analizat atent fotografiile. În momentele acelea, aș fi dat orice să țin în mână originalul. Cărțile vechi au în ele un farmec aparte, care depășește orice imaginație, o atracție misterioasă care decurge din puterea pe care o au de a păstra timpul între paginile lor. Am rețut senzațiile despre care îmi vorbea Beltrán atunci când se referea la capacitatea de sugestie a unor texte ca *Sefer Tahkemoni* al lui Iehuda al-Harizi, *Mishneh Torah* al lui Maimonide, *Mahberet* al lui Menahem ben Saruq sau *Sefer ha-Qabbalah* al lui Abraham ben David, și bucuria sa în timp ce recita poemele lui Iosif ibn Abitur din Mérida, ale lui Samuel ibn Nagrela Hanaguid, un evreu cordobez care trăia la curtea regilor Granadei, Habbus și Badis, și minunatele versuri ale lui Solomon ben Gabirol, după părerea lui, unul dintre cei mai buni poeți născuți în Spania. Beltrán, datorită specializării sale, a avut ocazia să consulte tot ceea ce au lăsat moștenire matematicieni, geografi, fizicieni, gramaticieni și astronomi care au transformat cuvântul în unealtă de lucru. Și i-am înțeles perfect înflăcărarea cu care îmi vorbea.

Fiecare fotografie conținea imaginea a ceea ce părea să fie un pergament, cu inconfundabilul aspect îngălbenit al documentelor îmbătrânite de trecerea secolelor. În mare, în afara unor colțuri rupte, părea să se fi conservat bine. Pe primul dintre ele, scris cu caractere de dimensiuni mai mari decât restul, se afla un soi de introducere. În fotografia numărul 19, am observat urma lăsată de ceva ce părea a fi petala unei flori, așezată probabil între file pentru a fi uscată. Ultimele două imagini reproduceau legătura manuscrisului – de tipul *liber quadratus*, cum o numesc experții –, făcută din piele lucrată în *repoussé*, cu arabescuri artistice, ieșite din cine știe ce atelier cordobez, și cu o nervură fină pe

cotor. Pe copertă, apărea numele autorului – Arón Yaaqob ben Mizraim ben Elam – cu caractere latine, scrise probabil de legător. Ulterior, am aflat că respectiva copertă fusese lucrată mai târziu, în secolul al XII-lea sau al XIII-lea. Paginile, în număr de treizeci, erau numerotate pe ambele fețe în colțul din dreapta sus și erau scrise în ebraică, cu o caligrafie îngrijită, de către o mână expertă. Paginarea, cu numere arabe, trebuie că a fost destul de târzie, pentru că, de obicei, la pergamentele legate se numerota ultima filă a fiecărei colițe sau se folosea procedeul cunoscut sub numele de *reclamă*, constând în scrierea la finalul primei colițe (pe pagina pară sau pe verso) a primelor cuvinte de pe următoarea (pagina impară sau recto). În aceste pagini, se afla zăvorât secretul pe care Beltrán îl deslușise, scoțând la lumină semnificațiile sale cele mai profunde.

Lectura textului lui Arón Alluf m-a cucerit pur și simplu, nu numai prin dimensiunea sugestivă a narațiunii prezentate, foarte diferită de ceea ce se scrisese până atunci pe această temă, ci și prin faptul că am trăit senzația de a fi pătruns într-o lume a misterelor care depășea limitele stricte ale naturalului și raționalului, cufundându-mă pe de-a-ntregul într-o lume a imaginației. Am înțeles atunci foarte bine fascinația lui Beltrán pentru dezlegarea complicatei urzeli care zăcea în paginile codicelui, ba chiar l-am suspectat de un oarecare sentiment de vinovăție pentru profanarea lungului somn al celor neștiute. Într-un fel, i-am invidiat munca, pentru că fusese capabil să lumineze întunericul cu lămpașul Cunoașterii.

Vrăjit de frumusețea pe care o conțineau paginile codicelui, am hotărât să-l transpun într-un roman. M-am informat în privința vieții și a operei lui Arón Alluf, despre care nu auzisem nimic niciodată, cu toate că, așa cum am putut

afla, era vorba despre un personaj destul de cunoscut în cercul paleografilor, care, pe lângă curiozitatea academică pe care o trezește, suscită un interes deosebit prin misterul care plutește asupra persoanei sale, un mister care nu a fost deslușit nici până astăzi și care ne îndeamnă să-l localizăm undeva între realitate și legendă.

Sfătuit de către Beltrán, am consultat monografia scrisă de F.D. Gloucester, *The biblical eclecticism of Arón Alluf¹*, și *Étude des controverses sous le regne d'Abderraman III²* de J.L. Rideau, un mare ebraist hispanofil care, timp de mulți ani, a fost profesor emerit la Universitatea din Laval (Quebec, Canada). Astfel, am aflat că autorul nostru a intrat în istorie drept Arón Alluf, nume care provine din faptul că a fost unul dintre *allufim* – maestru – al școlii rabinice din Córdoba și unul dintre membrii săi cei mai importanți. S-a născut în cartierul evreiesc din Lucena, în jurul anului 906. Când Arón avea numai cinci ani, tatăl său, un prosper comerciant de mătăsuri, s-a mutat cu familia la Córdoba. A fost preocupat de studiul biblic, de gramatică, lexicografie, poezie, matematică, geografie și astronomie. A trăit în capitala califatului în plin apogeu al culturii omeiade, în timpul stăpânirii lui Abderramán al III-lea și sub mecenatul medicului Abu Yusuf Hasday ben Isaac ibn Saprut, un evreu din Jaén care a ajuns vizir al califului, acesta numindu-l *nasí* – principe – al tuturor comunităților evreiești din al-Andalus, bărbat cu o vastă cultură, căruia i se atribuie, între alte succese farmacologice, redescoperirea vechiului *tiriac*. Hasday ibn Saprut, căci așa este cunoscut, a jucat, după cum se va vedea

¹ „Eclecticismul biblic al lui Arón Alluf”, Ed. S. Field & D. Baker, Londra, 1962

² „Studiul controverselor din timpul domniei lui Abderramán al III-lea”, Ed. Losange, Montreal, Canada, 1959

în continuare, un rol important în consolidarea legendei care învâluie acest manuscris.

Arón Alluf a trăit în Córdoba până în anul 959, după care a dispărut fără să lase nici o urmă. De ce a dispărut, unde a plecat, când și unde a murit, precum și alte detalii ale inexplicabilei sale dispariții continuă să rămână niște enigme, însă, până în acel moment, biografia sa este suficient de amplă și de cunoscută, ca de altfel și opera sa, care conține o vastă creație epistolară, cuprinzând corespondența cu membrii academiilor babiloniene din Sura și Pumbedita referitoare la *hapax legomena* – cuvinte care apar o singură dată în cărțile care compun Biblia – și la alte chestiuni de interpretare; câteva povestiri în proză rimată în stilul așa-numitelor *maqama* arabe; un studiu referitor la glosarul de termeni talmudici elaborat de către Semah Gaon în secolul al IX-lea; două compendii de matematică, primul privind geometria euclidiană și al doilea, de explicații privind algoritmi numerelor prime, precum și un complex tratat de astronomie. Mai există o întinsă lucrare de geografie structurată în trei părți: prima, dedicată comentariilor la *Cartea drumurilor și a regatelor* a istoricului arab Abdul Kasim Abdulah ibn Kurdabeh; a doua, despre țara Shinar în care s-au stabilit urmașii lui Noe după Potop; și a treia, despre Pison, Ghihon, Hidechel și Perat, râurile Raiului menționate în Facere și pe care Arón Alluf le identifică cu Indul, Nilul, Tigru și, respectiv, Eufratul. Însă cea mai cunoscută scriere a sa este, fără îndoială, *Despre răspunsuri și tradiție (Ha-Teshubot ve ha-Qabbalah)*, în care este cuprinsă esența gândirii și a doctrinei sale.

A manifestat o permanentă preocupare pentru a desluși înțelesul cel mai profund al cuvintelor conținute în scrierile biblice. De aceea, munca sa ca filolog, lexicograf și

gramatician s-a ridicat deasupra simplei elaborări de dicționare pe baza rădăcinilor evreiești, intuind faptul că derivațiile de limbaj exercită o enormă influență nu numai în domeniul religiei, ci și în creația literară, în știință și filozofie, fiind *arte* (sic) care domină mediul de viață al omului și care îi condiționează evoluția. Aceste considerații l-au determinat să utilizeze metode care se îndepărtau de scolastica tradițională, pentru a aprofunda sistemele mai apropiate de credincioși. Studiile sale comparative între poezie – a fost prieten apropiat al poezilor și gramaticienilor Dunas ben Saruq și Menahem ben Labrat, în ciuda vrăjbei dintre aceștia – și peisajele biblice sunt un model de interpretare și de claritate care uimește prin neașteptatele concluzii la care ajunge.

Impactul pe care l-a avut printre evreii acelor timpuri apariția lucrării *Ha-Teshubot ve ha-Qabbalah* a făcut ca aceasta să fie considerată cea mai importantă dintre scrierile sale... dar nu și cea mai misterioasă, pentru că i se atribuie de asemenea o carte enigmatică citată sub titlul *Sefer ha-Or ve ha-Tzelalim (Cartea Luminii și a Întunericului)*, despre care se știe foarte puțin și despre care se spune că a fost cauza morții a doi prestigioși specialiști în ebraica veche, însărcinați cu traducerea ei. Sunt voci care susțin că această carte există și este tănuțită undeva în interiorul SUNY, Universitatea Statului New York, unde a fost ascunsă de către unul dintre traducătorii săi după ce a aflat teribilul secret care zace în paginile sale. În lucrarea lui Gloucester sunt adunate câteva fragmente care, în opinia acestui autor, ar putea proveni din cartea respectivă:

Nu există Lumină fără Întuneric, nici Întuneric fără Lumină, decât în Neființă, unde este neant și nu există

nimic. Însă din Nimic au fost făcute lumea și universul care o înconjoară, și au fost făcute din Cuvântul Celui care a făcut cuvintele. [...] Călăuzindu-mă după Lumina Spiritului Creatorului, am ajuns pe tărâmul care se află la răsărit de țara Nod și am aflat Cele Două Cuvinte care cheamă Lumina și Întunericul [...], iar Lumina nu era ca aceea care face să se vadă lucrurile, ci era Cunoaștere a ceea ce a fost, iar Întunericul nu era oprirea Luminii, ci Cunoaștere a viitorului, căci erau Lumina Începutului și Întunericul Sfârșitului, iar aceste Cuvinte sunt [...] sămânța Înțelepciunii Spiritului. În căutarea lor am plecat din casa părinților mei și acum știu că nu mă voi putea întoarce niciodată. Un tărâm îndepărtat mă așteaptă.¹

Glocester își justifică ipoteza bazându-se pe presupunerea că Arón Alluf, conform unor contemporani ai săi, era în căutarea limbii pe care Iahve a dat-o umanității atunci când și-a terminat lucrarea. Căuta, după cum susțin aceștia, rămășițele limbii Raiului, cea pe care au vorbit-o Adam și Eva, cea care a făcut ca stirpea umană salvată după Potop să se înțeleagă pentru a crea o specie care se va răspândi în toată lumea, cea care s-a împărțit la Babel pentru a da naștere unor cuvinte noi. Arón Alluf căuta limba umanității primitive, așa cum fusese ea concepută de Iahve pentru a fi dată oamenilor. Arón Alluf căuta limba lui Dumnezeu.

Sunt unii care, în ciuda a ceea ce s-a spus și s-a scris în privința dispărutei *Cărți a Luminii și a Întunericului*, consideră că asupra lui Arón Alluf apasă un blestem, ceea ce este o absurditate.

¹ F.D. Glocester, *op. cit.*, pp. 198–199 (n.a.)

În ceea ce privește cele „zece triburi rătăcite“, dintr-unul din acestea trăgându-se și Arón Alluf, istoria și imaginația se împletesc, iar acolo unde se termină una începe cealaltă. Faptele, citate în Regi II, 17, 6, se referă la deportarea dictată de către Surgon al II-lea în anul 722 î.Hr. după înăbușirea răscoalei celor zece triburi care formau așa-numitul Regat de Nord sau Israel, supus Asiriei (celelalte două triburi, al lui Iuda și al lui Veniamin, alcătuiau Regatul de Sud sau Iudeea).

Manuscrisul a fost găsit în Biblioteca Nazionale Marciana din Veneția, în timpul inventarului efectuat cu scopul de a se întocmi un catalog actualizat al fondului acesteia. Descoperirea s-a datorat unei înlanțuiri de întâmplări fericite: documentul era amestecat cu o serie de codice bizantine, fără a avea număr de înregistrare, din care cauză a rămas necunoscut timp de mai bine de cinci sute de ani, fără să-și dea seama cineva de existența sa. Angajatul care l-a găsit a observat că pielea care învelea coperta era dezlipită; a ridicat-o pentru a verifica starea copertelor și pentru a-l trimite apoi la atelierul de restaurare, dar și-a dat seama că sub piele se afla o a doua învelitoare, tot din piele. Prima din ele făcea referire la un tratat sefard de anatomie, iar aceea care se afla dedesubt era gravată cu arabescuri, neavând nici o semnătură. În urma examinării, s-a descoperit că prima copertă era falsă, pentru că pe forzațul anterior, cel care în mod tradițional se așază la începutul codicelui pentru a-l proteja, figura titlul lucrării, detaliu neobișnuit care a trezit bănuiala specialiștilor. Studiarea lui a fost încredințată doctorului Massimo Braccasoro, profesor de paleografie și codicologie la Universitatea din Veneția, care, la rândul său, a solicitat sprijinul lui Beltrán Gullón pentru a-l transcrie și a-l interpreta. Traducerea primelor rânduri a transformat